

فرهنگ گفتاری در موسیقی ایران زمین (۲۰)

فارسی زبانان

افغانستان

کیوان پهلوان

انشارات آرون

سرشناسه	: پهلوان، کیوان، ۱۳۳۹.
عنوان و پدیدآور	: فارسی زبانان افغانستان / تألیف کیوان پهلوان.
مشخصات نشر	: تهران: آرون، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۴۲۷ ص.
فروست	: فرهنگ گفتاری در موسیقی ایران (۲۰).
شابک	: جلد بیستم ۷- ۲۵۷- ۲۳۱- ۹۶۴- ۹۷۸.
	: شابک دوره ۹- ۱۹۸- ۲۳۱- ۹۶۴- ۹۷۸.
وضعیت فهرست نویسی	: پیامختر.
یادداشت	: فهرستنویسی این اثر در نشانی http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
شماره کتابخانه ملی	: ۳۷۹۱۲۶۷.

انتشارات آرون

فارسی زبانان افغانستان

فرهنگ گفتاری در موسیقی ایران زمین (۲۰)

تألیف: کیوان پهلوان

ناشر: انتشارات آرون

حروفچینی: نشر آرون

چاپ اول: ۱۳۹۴

چاپخانه حیدری: ۲۰۰ نسخه

۳۵۰۰۰ تومان

فهرست

۴۵	نصف بیگ شیرو	۱۳	پیش سخن
۴۵	فقیر زوار		
۴۷	ملا سبزیلی (سبز علی)	۱۵	افغانستان
۴۹	مخته گل محمد		
۵۱	مرثیه گل محمد	۲۲	ترانه های عامیانه ...
۵۲	ماتم داری بدخشانی ها	۲۱	لالایی
		۲۴	آللو، آللو، آللو
۵۴	اسپند	۲۵	ترانه گفتگوی بابا و دختر
		۲۶	سرود پل مالان
۵۶	آلس	۲۶	سرود پل مالان
۵۷	گرفتن ناخن	۲۷	دختر چادر نشین
		۲۸	بوته فروش
۵۸	دوبیتی ها	۳۱	بوته، بده، آمین
۶۸	دوبیتی ها به لهجه هزاره گی	۳۳	گنذنه و گل سرشویی
۷۳	دوبیتی های لهجه غیر هزاره گی	۳۵	میله باغ لطیف
۸۸	لالگ ها	۳۷	قالیباف
		۳۹	مراسم جوازی یا «جوازی بریان»
۹۱	تحلیل بن مایه های پایداری ...	۴۱	پسته فروش
۹۹	عیاری و جوانمردی	۴۴	مخته یا مرثیه
		۴۵	فیضونو

- ۲- چهاربیت ۱۲۸
- ۳- لوبه ۱۳۱
- ۴- بگتی ۱۳۲
- ۵- سروکی (نیمکی) ۱۳۳
- ۶- رباعی ۱۳۴
- ۷- غزل ۱۳۴
- ۸- داستان ۱۳۷
- ۹- غزنی سندرې ۱۳۷
- ۱۰- قصه منظوم ۱۳۷
- ۱۱- قصه منثور ۱۳۸
- موسیقی لوگری ۱۴۰
- «دیری مجلس» و «حجری» ۱۴۰
- عروج و نزول موسیقی لوگری ... ۱۴۱
- از ظهور استاد میرک ... ۱۴۱
- چگونگی ورود موسیقی هندی ... ۱۴۳
- ظهور استاد قاسم و ... ۱۴۷
- استاد قاسم ۱۴۸
- استاد غلام‌حسین ۱۵۴
- مراکز آموزش موسیقی نظامی ... ۱۵۷
- دانشکده موزیک اردو ۱۶۳
- کورس‌های موسیقی رادیو کابل ... ۱۶۶
- کورس‌های موسیقی ... ۱۶۷
- لیسه مسلکی موزیک کابل ۱۶۸
- دیارتمنت موسیقی دانشکده ... ۱۷۰
- مرکز آموزش موسیقی ... ۱۷۱
- سازهای محلی افغانستان ۱۷۳
- ۱- رباب ۱۷۳
- ۲- تنبور ۱۷۶
- ۳- دنبوره ۱۷۶
- ۴- دوتار هراتی ۱۷۷
- ۵- دوتار اُزبکی ۱۷۷
- ۶- دوتار ترکمنی ۱۷۷
- ۷- سه‌تار ۱۷۸
- موسیقی افغانستان ۱۰۹
- انواع موسیقی در افغانستان ۱۰۹
- اول - موسیقی آوازی ۱۰۹
- ۱- آهنگ‌های محلی تغزلی ۱۰۹
- ۲- آهنگ‌های محلی کوهی ۱۱۰
- ۳- آهنگ‌های داستانی و رزمی ۱۱۰
- ۴- آهنگ‌های مجالس غروسی ۱۱۱
- ۵- آهنگ‌های مذهبی ۱۱۱
- ۶- آهنگ‌های طنزآمیز و انتقادی ۱۱۲
- دوم - موسیقی سازی ۱۱۲
- سازهای منفرد ۱۱۲
- سازهای دوگانه ۱۱۳
- سازهای سه‌گانه ۱۱۴
- سازهای چهارگانه ۱۱۴
- سازهای پنج‌گانه، شش‌گانه و غیره ۱۱۴
- سبک‌های موسیقی محلی ... ۱۱۵
- ۱- سبک موسیقی لوگری ۱۱۵
- ۲- سبک موسیقی هراتی ۱۱۶
- ۳- سبک موسیقی ننگرهارى ۱۱۶
- ۴- سبک موسیقی پکتیایی ۱۱۶
- ۵- سبک موسیقی اُزبکی ۱۱۸
- ۶- سبک موسیقی ترکمنی ۱۲۰
- ۷- سبک موسیقی هزارگی ۱۲۲
- ۸- سبک موسیقی نورستانی ۱۲۳
- ۹- سبک موسیقی پشه‌ای ۱۲۴
- ۱۰- سبک موسیقی پنجشیری ۱۲۵
- ۱۱- سبک موسیقی بدخشی ۱۲۶
- ۱۲- سبک موسیقی شمالی ۱۲۶
- ۱۳- سبک موسیقی بلوچی ۱۲۶
- ۱۴- سبک موسیقی قندهاری ۱۲۷
- اشعار و آهنگ‌های پستو ۱۲۸
- ۱- لُندی ۱۲۸

..... ۱۷۸	۸- چهارتار
..... ۱۷۹	۹- سرنده
..... ۱۷۹	۱۰- غیچک
..... ۱۸۰	۱۱- توله (شپلی)
..... ۱۸۰	۱۲- نی
..... ۱۸۱	۱۳- دونلی
..... ۱۸۱	۱۴- سُرنا (سورنای)
..... ۱۸۱	۱۵- دُهل
..... ۱۸۲	۱۶- زیربغلی
..... ۱۸۲	۱۷- نغاره
..... ۱۸۳	۱۸- دایره (دف)
..... ۱۸۳	۱۹- زنگ (تال)
..... ۱۸۳	۲۰- چنگ
..... ۱۸۴	۲۱- مَنگی
..... ۱۸۵	گوراوغلی
..... ۱۸۶	مجالس کوراوغلی خوانی
..... ۱۸۷	کوراوغلی خوانها
..... ۱۸۸	کوراوغلی خوانی در بدخشان
..... ۱۸۸	فرد
..... ۱۸۹	بندندازی
..... ۱۹۵	چند خاصیت دیگر حماسه
..... ۱۹۷	درک افغانها از صدای پرندگان
..... ۱۹۹	گل و بلبل
..... ۲۰۲	نتیجه گیری
..... ۲۰۳	میله چهارشنبه اول سال
..... ۲۰۴	میله کلبه کشی
..... ۲۱۰	میله داربازی
..... ۲۱۲	سیرگل
..... ۲۱۴	گل گردانی
..... ۲۱۶	پنداشت های مردمی درباره باران
..... ۲۲۱	مراسم انگور
..... ۲۲۵	رقص
..... ۲۲۵	رقص آوایی (بوف - فی)
..... ۲۲۶	رقص زنانه - دستمال بازی
..... ۲۲۶	رقص آوایی (غومبور)
..... ۲۲۶	رقص با پیاله
..... ۲۲۷	رقص الخوم
..... ۲۲۷	رقص لنگی
..... ۲۲۷	رقص با چراغ یا آتش
..... ۲۲۷	رقص با چوب
..... ۲۲۸	شمشیربازی با شمشیر یا چوب
..... ۲۲۸	اهنگ چوب بازی در هرات
..... ۲۲۹	اتن ملی در هرات
..... ۲۳۱	ترانه ها و سرودها
..... ۲۳۱	سرود میوند
..... ۲۳۲	بت بی رحم
..... ۲۳۲	ای دل بریان
..... ۲۳۳	قمر اینجاست
..... ۲۳۳	می بره دل، می بره
..... ۲۳۴	مست نازی
..... ۲۳۴	گل سیب
..... ۲۳۵	بدیهه
..... ۲۳۵	عبدالله جان
..... ۲۳۶	بیا لیلا!

۲۵۷	مژده بهار	۲۳۶	آهنگ‌های مزاری
۲۵۸	بهار و دهقان	۲۳۷	خواندن ایرانی
۲۵۸	بلبلک	۲۳۷	سرود عاشقانه نوروزی
۲۵۹	سرود غجی	۲۳۸	سرودهای هجری
		۲۳۸	وای کمرک من
۲۶۰	ضرب المثل‌ها	۲۳۹	چای نخوردیم
۲۶۰	تعریف مثل	۲۴۰	شکایت زن
۲۶۰	منشأ مثل	۲۴۰	سرود دوزنه
۲۶۱	یک تقسیم‌بندی	۲۴۱	به دوست تیماری
		۲۴۱	آش بیز که تکه
۲۷۸	چیستان‌ها	۲۴۲	الا دِلک من
۲۸۰	۱- چیستان	۲۴۲	سرودهای عاشقانه
۲۸۱	یک: چیستان‌های تجنّی	۲۴۲	من دوست می‌دارم ترا
۲۸۱	دو: چیستان‌های استدلالی	۲۴۴	از من چرا رنجیده
۲۸۲	سه: چیستان زنجیری	۲۴۵	ساقی ساقی جان
۲۸۲	چهار: چیستان‌های تمثیلی	۲۴۶	قربانت شوم من
۲۸۳	پنج: چیستان‌های عادی	۲۴۷	باز هوای چمنم آرزوست
۲۸۳	۲- چیستان‌های خانگی	۲۴۷	میره دل میره
۲۸۴	۳- چیستان‌های داستانی	۲۴۸	گل سرچوکی
۲۸۴	۴- چیستان‌های شماره‌ای	۲۴۸	قمر اینجاست
		۲۴۹	دلبرم دلبر
۲۹۲	افسانه‌ها	۲۴۹	چه میده باران است
۲۹۳	فرد افسانه‌ها	۲۴۹	بت بی‌رحم
۲۹۵	داستان دختر پادشاه	۲۵۰	دختر روستایی
۳۰۹	پیشک دم بریده	۲۵۰	گر بوسه خواهی ز ریده
۳۱۱	افسانه طاهر و زهره	۲۵۱	بر من مرنجان خاطرت
۳۱۶	خروس و ماکیان	۲۵۲	سرود سیه موی و جلّالی
۳۱۸	مغول دختر و ارب‌بچه	۲۵۳	رحمی مرحمی دلربا
۳۲۲	ارب‌بچه و مغول دختر	۲۵۴	ترانه‌های بهار و نوروز
۳۳۴	زاغ لنگک	۲۵۴	نوروزی
۳۳۹	مرد دغل	۲۵۵	میله نوروز
۳۴۰	بُزک چینی	۲۵۶	وعده نوروز
۳۴۵	کلیلی	۲۵۶	بهار نو مبارک باد

۳۸۱	بسم الله الرحمن الرحيم	۳۴۶	بز و گرگ
۳۸۲	لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	۳۴۹	اسکندر و غار ظلمات
۳۸۲	یا حی یا قیوم	۳۵۱	ترانه جرو جو
۳۸۲	یا رسول الله	۳۵۲	جوره بیگ و جوره بیگم
۳۸۳	دعا	۳۵۵	افسانه های مردمی درباره فردوسی
۳۸۵	یا مصطفی یا مصطفی	۳۵۵	روایت اول
۳۸۶	خواجه معین الدین چشتی (رح)	۳۵۶	روایت دوم
۳۸۶	قبله تما	۳۵۷	روایت سوم
۳۸۷	یکی شوید	۳۵۷	هنگام خواندن افسانه در اندراب
۳۸۷	آهنگ خواجه اجمیری	۳۵۹	بازی ها
۳۸۷	المدد	۳۵۹	برفی
۳۸۹	آهنگ های مذهبی	۳۶۲	فال کوزه
۳۹۰	نوحه خوانی	۳۶۳	مرغ کلنگی
۳۹۰	نوحه شام غریبان	۳۶۶	بودانه (بیدانه)
۳۹۱	نوحه حضرت امام رضا (ع)	۳۶۸	قو، قو، قو، برگ چنار
۳۹۱	از علی آموز اخلاص عمل	۳۷۱	بابه زنجیر باف
۳۹۲	در مدح منقبت حضرت...	۳۷۲	انگوله پتنگوله
۳۹۳	نوحه ها	۳۷۳	آبویه جان
۳۹۳	ای برکن حسینم	۳۷۳	چشم پتکان
۳۹۴	ای حسین مظلوم	۳۷۴	بازی گرگ و بره
۳۹۵	هنگام ماتم	۳۷۵	تعزیه و مراسم مذهبی
۳۹۶	میله رمضان	۳۷۵	طریقت چشتیه
۴۰۷	آهنگ رضائی در هرات	۳۷۶	چشتیه در افغانستان
۴۰۸	ترانه رمضان در کشمیر	۳۷۷	طریق گفتن ذکر جلی...
۴۱۱	عید فطر	۳۷۷	ذکر چشتیه
۴۱۳	نوروز در مزار شریف	۳۷۹	در افغانستان
۴۱۶	میله شاطرها		
۴۲۰	میله سمنک (سمنو)		

پیش سخن

ما در این مجموعه فرهنگ گفتاری در موسیقی فارسی‌زبانان افغانستان را گرد آورده‌ایم. چنان‌که خواهیم دید با وجود صدها و هزاران کیلومتر فاصله بین نقطه‌ای از ایران کنونی و کشوری به نام افغانستان چه اشتراکات فرهنگی، زبانی، موسیقایی و در دیگر زمینه‌های زندگی وجود دارد، گویی تنها این مرزها است که ما را از هم جدا کرده است. ما نباید در زندگی روزمره مان خود را جدای از هم احساس کنیم و بکشیم تا همچنان به هم نزدیک باشیم و از این موهبت استفاده فراوان در زندگی مان ببریم هرچند ممکن است مرزها تا حدودی مانع آن شود، و ما خود را دور از هم حس کنیم.

در این کتاب سعی کردیم، تا براساس ساختارهای مناطق دیگر این مجموع را گرد آوریم، امیدواریم که توانسته باشیم تا حدودی موفق عمل کرده باشیم.

برای گردآوری آثاری که در این مجموعه استفاده شده است از این یاران کمک گرفته‌ایم. محمد باقری یار نازنین و دیرینه‌ام مجموعه اشعار فولکلور هزاره‌گی را که گویا خود اسدالله شعور به او اهداء نموده و یا اینکه عزیزی دیگر به او تسلیم کرده است، مدتی نزدش بود و وقتی صحبت کردیم دید من دارم این مجموعه عظیم را کامل می‌کنم به من داد و گفت که می‌دانم حتماً به درد کارت می‌خورد (این کتاب بعداً با همین نام در ایران از سوی یکی از انتشاراتی‌ها چاپ شده است). حفیظ‌الله شریعتی دوست نویافته و محقق سخت‌کوش فولکلور هزاره‌های افغانستان که در ایران دوران دکتری ادبیات خود را می‌گذراند، صادقانه و مخلصانه آنچه که در آرشیو خود داشت چه به صورت کتاب و چه یادداشت‌هایی که در کامپیوتر خود حفظ کرده بود به من اهداء نمود، چه با محبت و شور و

بدون کوچکترین تردیدی در اختیارم گذاشت. سیاسی بی‌کران از این مرد فرهیخته. در شهر دوشنبه تاجیکستان کتاب‌های ارزشمند داداجان عابداف و سنگین نورماتف و دیگر آثار فولکلوریک افغانستان را تهیه کردم. اسدالله حارس استاد دانشگاه بلخ و محراب‌الدین صدیقی کارمند وزارت تحصیلات عالی در کابل نیز چند مجله فولکلور در اختیارم قرار دادند. عزیزم محمدصادق عصیان استاد دانشگاه بلخ هم تعدادی بازی را گردآوری کرده و به من تسلیم کرد. عزیزانم داود منیر و صلاح‌الدین جامی استادان دانشگاه هرات نیز منابعی را در اختیارم گذاشتند. استادم پروفیسور روشن رحمان کتاب‌هایی در مورد افغانستان را در اختیارم گذاشت. کتابهایی نیز از انتشارات عرفان در تهران تهیه کردم و حاصلش شد این کتاب و این مجموعه.

آنچه که پیداست این کتاب تنها برای شناساندن فرهنگ هم‌زبانان ما در کشور افغانستان است و نشان دادن اینکه ما از جهت فرهنگی و زندگی چقدر به هم نزدیک هستیم، اما شاید شناخت‌مان از هم زیاد نیست. این مجموعه کمکی است برای شناخت یکدیگر و نزدیک شدن دلبامان به همدیگر. با این امید.

www.ketabon.com